

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

Staat en Maatschappij.

I.

Onder de vele brandende vraagstukken van dezen tijd, is dat van de verhouding van Staat en Maatschappij zeker een der moeilijkste.

Er openbaart zich, als reactie tegen de vroeger algemeen gangbare opvattingen der liberale school, een voortdurend krachtiger streven, om de grenzen tusschen Staat en Maatschappij uit te wischen, of althans tusschen die beide een toenadering tot stand te brengen, waardoor de principiële tegenstellingen steeds meer worden opgeheven.

Hierin ligt een groot gevaar, waartegen wij op onze hoede behooren te zijn.

Alle begripsverwarring is schadelijk. Zij is dat in hooge mate op het terrein van het politieke en sociale leven. Indien wij ons laten meeslepen in den stroom van dezen tijd en er toe bijdragen om de gebieden van Staat en Maatschappij met elkander te vereenzelvigen, zullen wij in de toekomst daarvan de bittere vrucht moeten plukken.

De Staat wordt gevormd door het gansche complex van machten, welke op een bepaald territorium met soeverein of afgeleid overheidsgezag zijn bekleed.

De Maatschappij wordt gevormd door het gansche complex van machten, welke buiten de Overheid om of onder haar toelating in het vrije burgerleven opkomen.

In den Staat heeft de Overheid de leiding. In de Maatschappij is de leiding over duizenden verdeeld.

Het karakter van die leiding draagt een principiële onderscheiden karakter. De leiding in de Maatschappij is of spontaan of gegrond op overeenkomsten. In den Staat is die leiding, omdat ze bij de Overheid berust, geheel andersoortig. Zij is dwingend en van publiekrechtelijke aard.

De verhoudingen in den Staat zijn feitelijk onafhankelijk van den regeeringsvorm. De gezags- en gehoorzaamheidsverhouding treedt op den voorgrond. Daarbij is het onverschillig, of men te doen heeft met een republiek, een monarchie, een aristocratische of een democratische regeeringsvorm.

Het dwingend gezag der Overheid in den Staat is noodig, omdat de geaardheid van den mensch tot het kwade neigt. Een samenleving, waarin niet een macht optreedt, die het kwade weert en het goede beschermt, en dat zóó doet, dat daarbij het recht gehandhaafd wordt, is op den duur niet bestaansbaar.

Het gezag der Overheid, beschikkend over de hoogste macht, is onmisbaar om het Staatsleven naar buiten en naar binnen te beschermen.

Wie de gereformeerde belijdenis is toegedaan, eert dat gezag, omdat het van God verordeneerd is. Hij gehoorzaamt er aan, zelfs wanneer er door de Overheid maatregelen worden genomen en wetten uitgevaardigd, waarmede hij zich niet vereenigen kan. Zoolang de opvolging der wetten hem niet in conflict brengt met de uitspraak zijner consciëntie, onderwerpt hij zich, al zal hij ook al zijn invloed aanwenden om ze veranderd te krijgen.

De gezagsuitoefening der Overheid beschouwen wij als een blijk van Gods genade, en we weigeren mee te roepen in het koor van hen, die — heel oppervlakkig — zeggen, dat de Overheid haar plicht niet doet en er niets uit haar handen komt, als zij niet voor allerlei dingen zorgt, die feitelijk niet op haar terrein liggen.

We behoeven slechts ons land te vergelijken met die landen, waar inderdaad de Overheid haar gezag niet uitoefent, om aanstaande het diepgaand onderscheid te zien en wat wij hebben te waardeeren.

De Overheid treedt met haar gezag en macht op naar buiten. Zij handhaaft onze onafhankelijkheid, beschermt ons grondgebied en komt over de grenzen voor onze belangen op. Zonder Overheid zouden wij in de jaren, die voorbijgegaan zijn, in den maalstroom der wereldellende zijn meegesleurd.

Maar zeker niet minder beteekent haar gezag en macht voor de verhoudingen binnen de grenzen van ons land. Het zou een strijd worden van allen tegen allen, waarin de sterkste de overhand behield, indien het gezag der Overheid zich terugtrok.

We willen niet stilstaan bij al die zaken, die wij als heel gewoon beschouwen en die we daarom haast niet meer opmerken, zooals de rechtspraak, de politie, de regeling van het verkeer.

Heel ons burgerlijk leven, gelijk het zich in den loop der tijden ontwikkeld heeft en zich nog voortdurend ontwikkelt, zou zonder dat alles niet mogelijk zijn.

Voortdurend werkt de Overheid op het maatschappelijk leven in. Zoolang zij daarbij de haar gestelde grenzen stipt in acht neemt, is die inwerking heilzaam. Maar zoodra zij niet de bedoeling

om duurzaam de taak der maatschappelijke krachten geheel of gedeeltelijk over te nemen, in gaat grijpen in het leven, komen en Staat en Maatschappij in het gedrang.

Om dat in te zien, moeten wij het oog slaan op de maatschappij, zooals die is samengesteld.

In haar werkt de mensch. Hij speelt daar, in allerlei verhoudingen en functies, zijn rol.

De mensch kan alleen recht gekend worden, wanneer wij niet alleen zijn geschiedenis bestudeeren, maar hem ook zien in het licht, dat Gods Woord op hem vallen laat.

En dan staat op den voorgrond, dat de mensch eeuwig is, dat zijn bestaan hier op deze aarde slechts een stadium is in zijn leven. God heeft de eeuw in zijn hart gelegd.

Heel de menschelijke samenleving moet in dit licht bezien worden. Dan alleen is zij eenigszins te verstaan en kan er voor de groote problemen, die zich voordoen en waarop wij telkens stuiten, in beginsel een oplossing worden gevonden.

Indien de mensch niets anders had dan zijn aardse leven, en met zijn dood het boek zijner geschiedenis voor altijd werd afgesloten, dan zou alle onrecht, alle ellende, alle jammer, die het maatschappelijk leven oplevert, ondragelijk zijn. Maar dan zou ook het ideaal, dat hij moest najaagen, een heel ander wezen, dan de christelijke ethiek hem voorschrijft. Dan deed hij inderdaad het verstandigst, met alles in dit leven te zoeken en er van te halen, wat hij er van halen kan.

Maar nu de mensch eeuwig is, nu hij vertoont het beeld Gods, nu hij geroepen is ter ere van Zijn Schepper te leven, en al zijn handelen daarop te richten, nu vertoont zich ook het samenleven der menschen in een bijzonder licht.

Hij is gebonden aan regelen, die God hem stelde; hij heeft zich te onderwerpen aan de heilige wet, waarin deze moeilijk te houden geboden voorkomen: Gij zult den Heere Uw God liefhebben boven alles, en uw naaste als u zelve.

De W.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

De noodtoestand van den Evangelisatie-arbeid in Duitschland.

In dank ontvangen voor de Stadszending in Breslau van E. J. B. te B. f. l. — B. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

De moderne roman.

III.

De karakterontwikkeling der moderne romanfiguur.

Wanneer ge den tegenwoordigen roman in z'n echt modern karakter wilt zien, moet ge hem eens vergelijken, met wat de romankunst van vroeger jaren heeft opgeleverd. Dan komt verrassend aan het licht, hoe hier de literatuur gelijken tred gehouden heeft met het werkelijke leven; dan kan de ontwikkelingslijn het typisch moderne van het tegenwoordige soort doen zien.

Een enkel hoofdpunt van deze lijn wil ik u wijzen, (want van volledigheid kan in een artikel als dit natuurlijk geen sprake zijn). Ik neem daartoe twee heel bekende romans, die een blijvende plaats in onze letterkunde innemen: „Sara Burgerhart” in 1782 door de dames Wolff—Deken geschreven, en Couperus' „Eline Vere”, dat in 1890 het licht zag. En dan de laatste teerst, want, als ge een totaal indruk begeert van een landschap, en het eene, wat ge vóór u ziet, wilt vergelijken met het andere, dat achter ligt, gaat ge slaan op een hoog punt, tusschen die beide in, en dan kunt ge het algemeene beeld benaderen. Zoo is, aan de hand van „Eline Vere”, de ontwikkelingslijn, die van Sara Burgerhart naar het moderne type loopt, te beschouwen. ¹⁾

„Eline Vere” is in zooverre moderne roman, dat het al den glans daarvan stralen doet en tegelijk alle kiemen der verderfelijke tendenz in zich draagt. Dat er een wonderlijke bekoring uitgaat van het boek weet ieder, die iets gevoelt voor literair-schoon, die een snaar in z'n ziel voelt meertillen als hij taalmysterie hoort ruischen. Couperus' stijl is als het mysterieuze licht der zomers van een warmen, zinderenden zomerdag. Evenals dan heel die breede watervlakte fonkelt en glinstert van dartsle, eindeloos gevarieerde goudspranken, zoo ook glanzet op elke pagina van Couperus' geschriften weelderig gevormde woorden u tegen. In z'n eerste lijk „Eline Vere” staat deze stijlschoonheid in haar lentopracht; jong, frisch, nog niet onder allerlei invloed verworpen. En 't heele boek is in z'n vorm en conceptie een lentebloem, omdat het de allereerste uiting is van het tachtigers-proza, dat de zomerschoonheid vormt van onze heden-dagsche literatuur. Er ging een hypnotiserende werking van uit, op ieder, die het boek las. En gansch het jong-Holland van die dagen luisterde, luisterde met heel z'n ziel, naar het klankensprookje, dat daar zoo plots door de winterdoodde letterkunde ruischte. Maar op die ijle, lichte klanken, zweefden

ook de ideeën van het boek binnen. Want het gaf veel meer dan taalkoloriet en stijlschittering, het gaf levenswerkelijkheid. De vragende, zoekende mensch, die den achtergrond van het leven somber en raadselachtig zag opschuimen en nergens een rustpunt voor z'n dwalende gedachten vond, zag in eens, dat hij niet alleen stond, want de eigen nooden en problemen worstelden óók in Eline's ziel, en, wat veel meer beteekende, hij leerde de oorzaak zien van al het leed. Vooral voor de jongere vrouwen der betere standen, die zoo in alles in Eline zichzelf geteekend zagen, was het boek een openbaring. „Eline Vere” werd direct bekroond (met de medaille van het Thieme fonds) gekocht, herdrukt, verslonden... in één woord: Couperus' intocht in de romanwereld was een zegetocht.

En waarom? Omdat Couperus, de veelzijdige, de fijne kenner van menschen en toestanden, die op z'n herhaalde reizen (naar Italië) veel had gezien en nog meer had geleerd, omdat Couperus voelde en wist, wat er schrijnde onder het vernis van feestglans en vrolijkheid in de huizen der elite. Hij wist, hoe de schieris, de vriendelijkheid, de schittering van toiletten en sieraden van de dochter dier elite slechts oplegsel was, de onmisbare voorwaarde voor haar noodgedwongen deelnemen aan het groote-lui's-leven, maar dat de werkelijkheid een gansch andere was. Dat ze daar voortleefde met de volslagen duisternis in de ziel, volkomen onbevredigd door wat het leven haar bood; dat ze de leegheid, het onbeduidende van haar bestaan loodzwaar voelde drukken op haar ziel — maar toch niet wist, wat haar toekomst kon brengen en in welke richting ze die zoeken moest. En dat, wijl haar leed voor anderen niet te doorvoelen was, haar leven een lydensweg van onbegrepen smart zou zijn, met een tragischen ondergang als het zekere einde. Toen hij dan dit karakter van zijn tijd gestalte gaf in de persoon van Eline, had hij vele zijner tijdgenooten tegelijk geteekend, zag men zich in eens begrepen. Daarom maakte het boek zoo'n opgang.

Ge kent waarschijnlijk Eline's geschiedenis. Als ge het boek gelezen hebt, hebt ge onder de diepste emotie de tragedie mee doorworsteld. Ge hebt Eline verschillende malen in al haar fleurige lief-taligheid gezien, maar ook zaagt ge de grinzende spookgestalten, die haar ziel benauwden. Als ze zich trachtte te onttrekken aan hun greep, bleef ge blijdschap gevoeld, als ze weer werd neergesmaakt en met doffen dreun terugviel in haar smart, schokte 't in uw binnenste; en ten slotte zijt ge er getuige van geweest, dat ze, doodgehoest, te moe om te sterven, lichamelijk en geestelijk gebroken een veel te groote dosis morphine nam en onder helse benauwdheden den dood is ingegaan. En tusschen die angstwekkende waanzingestalten van 't slot en die heerlijke lentebloem van vroeger, weet ge een leven van onzegbare smart, van dwaze inbeelding en ziekelijke excessen; van veel kunnen, maar te slap zijn om te willen, dan weer van alles te willen, maar de kracht missend om iets ervan te volbrengen.

Vanwaar dit alles? Omdat Eline de jonge vrouw was, die stond op den overgang van de oude idee naar den nieuwen tijd, die losliet den bodem, waarop zij stond, maar tastend naar een beter rustpunt in 't donker verdoolde en omkwam. Couperus heeft dit verschijnsel van zijn tijd goed gezien en met zijn schitterend schrijverstalent on-vergelijkelijk schoon weergegeven.

Maar nu komt de vraag naar de oorzaak van dat levenswee en daarin tast Couperus mis. Hij schrijft al de ellende toe aan de grilligheid van het noodlot, dat volgens hem de hoofdfactor is van het menschelijk leven. Hij is er vast van overtuigd, dat het noodlot de eenig wezenlijke macht is over den mensch. Als dat lot het op u gemunt heeft, poog dan maar niet te ontkomen, want al beschikt ge over de meest schitterende gaven — zooals Eline — ge komt om, ellendig, uitgeschud, ge móet breken, omdat het lot u breekt. Geheel torloos merk ik even op, dat in dezen trek, die de grondtoon is van al Couperus' werk („Extase”, „Illusie”, „Noodlot”) juist het fatale ligt. Dat maakt Couperus zoo zeldzaam gevaarlijk voor jonge, on-gevormde karakters, wijl de eigen verantwoordelijkheid wordt afgeschoven op de volkomen onmacht van den mensch, iets aan z'n levensloop af te doen. Dat maakt, (afgedacht van vele andere, zeer ernstige bezwaren) ook „Eline Vere” een voor jongeren ongewenscht boek. Want dat Eline, ondanks haar zeer bijzondere gaven en verrukkelijke eigenschappen toch ondergaat, is niets dan de in schitterende kleuren geschilderde illustratie der noodlotsalmacht, is tendenz van de meest verwerpelijke soort. En de Christen, die belijdt dat alle dingen worden geregeerd door een almachtig God, volgens Zijn wijzen raad, en dat niets ons overkomt bij geval, maar alles ons wordt toebedeeld van Zijn Vaderhand, heeft er voor te waken, dat deze ongeluksleer niet invreest in de harten der jongeren. Juist omdat „Eline Vere” zoo meeslepend schoon is, is het dubbel gevaarlijk — men houde het zijn kinderen, vóór ze tot de jaren van onderscheid gekomen zijn, onvoorwaardelijk uit de hand.

Ik zeide, dat Couperus mistast, als hij het nood-

¹⁾ Wijl „E. V.” ook in onze kringen een veel genoten boek is, spreuk ik wat uitvoeriger er over, dan in dit verband noodzakelijk zou zijn.